

מדות והליכות בראי הפרשה

מדות טיש

נושא השבוע: ברכת המזון

פרשת
עקבמבית
שבת טיש

משבח

מאמר פתיחה

מדגש מהות המדה

נצטנינו מן התורה לברך ברכת המזון אחר הסעודה, שנאמר "ואכלת ושבעת וברכת אתה" אלקיך על הארץ הטבה אשר נתן לך". וביסוד המצוה היא החובה של האדם להודות לבורא על המזון שממנו הוא מתקיים, ולא יהיה כפוי טובה. בברכת המזון ישנו ארבע ברכות, שלש מן התורה והרביעית מדרבנן, כמו שאמרו חז"ל במסכת ברכות: "אמר רב נתנן, משה תקן לישראל ברכת הזן בשעה שצד להם קוץ, והושע תקן להם ברכת הארץ כיון שנכנסו לארץ, דוד ושלמה תקנו בנה ירושלים, דוד תקן 'על ישראל עמך ועל ירושלים עירך', ושלמה תקן 'על הבית הגדול והקדוש', הטוב והמטיב ביבנה תקנוה כנגד הרוגי ביתר". בספר ראשית חכמה כתב, ש"את ברכת המזון צריך לברך בכבד ראש, ביראה ואהבה, ויזכר את החסד הגדול שעשה אתו השם יתברך והיטיב עמו להכין לו פרנסתו, אף-על-פי שלא ראוי לכוף מצד עונותיו". מפיו שברכת המזון חייבה מן התורה, וחשובה אף יותר מן התפלה שהיא מדרבנן, יש להתאזר בה מאד ואסור להפסיק בה אפילו לדברים שבקדשה, כמו בתפלת העמידה. וגדול השכר של מי שמקפיד עליה כמו שמוכח במדרש, שכל המברך ברכת המזון בתקונו, כאלו קיים פליהתורה בלה, וסגולות גדולות נכרכו בברכת המזון, כמו שמוכח באהר הקדוש, שהמברך בכונה, אפי' אותן הברכות מלאות אותו בעת פטירתו ומכירותו לפניו שהוא ברוך לקב"ה בכונה, ובה תלויה העשירות של האדם ופרנסתו בשפע גדול, והיא סגולה בדוקה לזרע של מקומא, לבנים יראי שמים, ולאריכות ימים ושנים.

ברכת המזון הנה מצות עשה מן התורה, כנאמר בפרשתנו: "ואכלת ושבעת וברכת אתה" אלקיך על הארץ הטבה אשר נתן לך". חז"ל הפליגו בשבחיה ומעלתה של ברכת המזון, ומאידך בחמור העון של מי שאינו מברך על מזונו והוא כפוי טובה לקב"ה על המזון שנתן לו, עד שדרשו את הפסוק "השומר לה פון תשכח" - זה הפזיק על מלכות שמים, אוכל בלא תפלה ובלא ברכה, רחמנא לצלן. וכך דרש הסמ"ג את הפסוק הזה, "שלא יתגאו בני ישראל כאשר הקב"ה משפיע להם טובה, ויאמרו שהם עצמם השיגו את הטובה והרוח הגדול, אלא צריכים לזכר שהוא הנותן להם כח לעשות חיל, ולהודות לו על המזון, לברך בכונה, באימה וביראה פראוי, על-כל-הטובות אשר גמל בעמנו". וכתב ה"פראיש"ח" כיצד צריך האדם לברך את ברכת המזון: "כשהוא מברך, אסור לעסק אפילו בתשמיש קל, כגון לנגב ידיו ולהניף מניפה בידי או על-פניו בימות הקיץ וכיוצא בזה, כי ברכת המזון ותפלת העמידה דינם שווה בענינים אלו ואין הפרש ביניהם, כי אם בדבר הזה שהתפלה מעמד וברכת המזון מישב. ובעונותינו הרבים, רבים מעמי הארץ מולוילים בברכת המזון לברך אותה במהירות רבה מאד, ויש שעוסק באיזה עסק בעת הברכה או שרומז בעיניו, קורץ בשפתיו, מולל באצבעותיו, פוצץ בזה, וצריך להוכיחם על-כך". האריז"ל כותב, שפאשר האדם מברך ברכה בשלמות, בכונה ומתוך הסדור מלה במלה, אזי נברא מלאך שלם, עם גוף, ידים רגלים וראש. אבל אם היא חסר בברכה, אזי נברא חסר ושלום מלאך חסר יד או רגל. ואם הברכה בלי כונה בכלל, זה הגורע ביותר, שבורא בכך מלאך שלא יכול להועיל לו והוא לא מגן עליו.

לחת"ס סופר, היה משמש אחד שהיה איש פשוט, ומדי בקר לאחר התפלה, היה נוהג להכניס לרבו כוס חמין עם מעט מזונות, כדי שישעך את לבו בטרם יפנה ללמודיו הרבים במשך שעות היום כולו. פעם, חשק המשמש לאכל את העוגה הטעימה שהיתה מצרפת לכוס החמין, ואמר לעצמו: "הרי רבנו הוא כה קדוש וטהור, עד שהוא פרוש ורחוק מכל הבלי העולם הזה, אם כן הוא הרי לא יזכר אם אכל את העוגה או לא". לכן הרשה לעצמו לאכל את העוגה, ואמר לעצמו שאם הרב ישאל אותו היכן היא, יאמר לו שהוא כבר אכל אותה מבלי שהרגיש. לאחר זמן-מה, שאלו החת"ס סופר: "היכן העוגה שמצרפת תמיד אל כוס החמין?" הצביע המשמש על כמה פרושים שהותיר ליד הכוס, ואמר: "אדוני הרב, כבר אכלת את העוגה!" הביט עליו החת"ס סופר ואמר לו: "אם אכלתי או לא אכלתי, אתה צודק שאני באמת לא זוכר, אבל אם ברכת או לא ברכת, את זה אני זוכר תמיד. ועכשו אני לא זוכר, ואם אני לא זוכר, סמן הוא שלא ברכת כלל!"

ספור נפלא זה צריך לשמש בשבילנו לדגמה ומופת, כיצד אנו צריכים לגשת אל הברכות שאנו אומרים לפני הקב"ה. אם נעמוד ונשוחח עם חבר שלנו במשך זמן-מה, ואחרי שעה למשל ישאלו אותנו אם אנו זוכרים אם דברנו עם פלוני או לא, האם נזכר או לא? בנדאי שכן! כי הדבר לא היה לפני זמן רב, וגם לא יתכן שדברנו עם מישהו בלי לשים לב לכו. כך צריך להיות גם לגבי התפלה, ברכות הנגהין וברכת המזון. כיצד יתכן שאדם יסתפק אם ברוך על מזונו או לא? או למשל אם אמר יעלה ויבוא בתפלה או לא? אם אמר רצה בשבת בברכת המזון או לא? והרי זו שיחתנו עם הקב"ה, וכיצד אפשר להסתפק ולשכח מה דברנו עמו? מדרגתו של החת"ס סופר היתה כה גדולה שהיה זוכר אם ברוך ולא זכר אם אכל, אבל אנו רחוקים מדרגתו פרחק מזה ומפער, אבל גם אם זוכרים אנו שאכלנו ושבענו, צריכים לזכר אם ברכנו או לא, ולהתייחס לתפלה ולברכות בכבד ראש מתוך כונה ראויה ומתוך שימת לב, ולא פמצות אנשים מלמדה.

מקבל אני מרבתי,

שכל האזיר בברכת המזון,

מזונותיו מצוים לו בכבוד פלימיו.

(ספר החינוך)

נמשל

למה הדבר דומה

בכפר קטן התגורר ר' משה חיים הפנדקאי, שהיה איש תמים וישר והלך בתמות לבו. את פרנסתו מצא בכבוד מבית המרוצח שחכר מהפריץ המקומי, וראה ברכה בעמלו. המקום הפך לאבן שואבת לכל אפרי הסביבה, שהיו מבליים בין כתלי בית המרוצח את ימיהם המשמימים ומכלים בכוס את יגונם ותלאותיהם. סוחרים רבים, שהיו עושים את דרכם אל עיר המסחר הגדולה, היו פוקדים את הפנדק, מעמידים את הסוסים בארזה למזון ומנוחה, וסרים פנימה כדי לתת מנוחה לעצמותיהם הדואבות מהנסיעה הארפה, ומתחממים עם מעט משקה חריף ומזון. ר' משה חיים הרויח יפה, כך שעלה בידו לשקל לידיו של הפריץ, מדי שנה במועד נקוב, את דמי החכירה הגבוהים שהיה דורש בעבור חכירת הפנדק. והנה הגיעו ימים קשים. החריף הקשה והסוחר פאלו החליט להתנחל ביקום באפן קבע, ולא גלה כל סמנים על סופו הקרב. הדרכים היו מכסות שלג, אין יוצא ואין בא, חדלו ארחות והלכי נתיבות לא ילכו אף ארחות עקלקלות. וכשאין ארחים, אין פדיון ורוחים. ישב ר' משה חיים משמים בפנדקו, והביט בדאגה במגז האויר הקרפי. לשוא המתין ימים ארפים לאורחים שיפקדו את הפנדק, ולמעט פמה אפרים מקומיים שונכסו בעצלתים וישבו בפנים קודרות, לא דרכה בו רגל אדם. אם היתה זו רק תקופה אחת נוחה, אולם בזו אחר זו באו תקופות קשות עליו, והרוחים שאפו לאפס.

כשהגיע מועד תשלום דמי החכירה, ידע ר' משה חיים כי כסו ריק ואין בו אף פרוטה לפרטה. בלב כבד ושבור, עשה את דרכו אל ביתו של הפריץ, ובדמעות בקש ממנו להמתין לו שנה נוספת, עד שיעלה בידו לשלם את דמי החכירה השנתיים. "זה עדן ועדנים שאף סוחר לא פקד את בית המרוצח שלי ולא הרוחתי משום כך אף פרוטה. מהיכן תרצה אפוא שאשלם לך את דמי החכירה הגבוהים?" הפריץ החמיץ פנים, ובלבו זעם על חסרונו של הסכום העצום שהיה נופל מדי שנה לכיסו כפרי בשל וללא מאמץ כלשהו, אף בתבונתו הבין כי אל לו להעניש מיד את היהודי, שכן יכרת בכך את הענף עליו הוא עצמו יושב. "אם אעניש את המזוג", חשב בלבו, "משול אני לאדם שברשותו קימת תרנגלת המטילה ביצי זהב, וברב סכלותו הוא עומד ושוחט אותה כדי ליהנות מבשרה. מה בצע יהיה אם אצוה לגרשו מהכפר או לכלא אותו בבור הקלא שפחצרי? הרי גם כך לא יעלה בידו לשלם לי את דמי החכירה, ובכך אפסיד גם את התקנה שקרא בשנה הבאה יעלה בידו להתזיר את חובו הגדול". שלחו אפוא לחפשי, אולם התרה בו כי סבלנותו עלולה לפקע במדה ובשנה הבאה לא יעמוד בהתחייבותו ושוב לא ישלם את דמי החכירה. אולם את אשר יגר - בא, וגם בשנה השנייה לא הצליח ר' משה חיים לשלם את דמי החכירה.

כשהתקרב מועד התשלום של דמי החכירה בשנה השלישית, ובידו לא היתה אף פרוטה, ידע ר' משה חיים כי גורלו נחרץ והוא התמלא פחד ואימה. ביום הקבוע לתשלום דמי החכירה, ישב הפנדקאי המסכן בירכתי בית המרוצח, כלו אפוף מחשבות נוגות והיאוש זחל אל לבו. "מה אעשה?" שאל את עצמו, "מאין יבוא עזרי?" והנה נכנס לפתע אחד מידיו הוותיקים, כפרי אף הוא

שהתגורר בכפר סמוך, אותו הפיר משפך הימים. ר' משה חיים לא חש בנוח כשראה את חברו הוותיק, שכן זה מכבר לווה ממנו סכום גדול ועדיין לא השיגה ידו להשיב לו את הסכום כלו, ולכן התחמק עד כה מלפגש את ידידו זה. "כנראה בא לתבע את חובו", חלף הרהור מהיר במוחו של ר' משה חיים, והחל לתור אחר אמתלאות ותרופות, כדי להחליץ מהפוצב המביא. "מדוע אתה כה מיאש, עד שפניך נפלו כאלו ארע לך אסון?" שאל הידיד, ור' משה חיים נשא אליו עינים דומעות, ופרק את כל צערו בפניו. "ימים קשים באו עלי, ואין ידי משגת לשלם את דמי החכירה של הפריץ. שנתים לא שלמתי לו את חובי, והיום הגיע היום הנקוב בו עלי לשלם את השנה השלישית, אולם אין בכיסי מאומה, ואני - אנה אני בא?" שקע הידיד בהרהורים, כשהוא משתתף בצערו של הפנדקאי המסכן, ולפתע ננער ואמר: "יש לי בשבילך עצה גאונית! פאשר יבואו משרתיו של הפריץ, עליך לעשות את עצמך כאלו ירדת מדעתך מרב צרות ותלאות. עליך לקפץ ולרקד באחוז תזוזה, מתוך טרופ הדעת ושגעון הרוח, עד שהללו יתאשו ממך וישונו בידים ריקות". ובעוד הידיד מסים את דבריו, נכנסו משרתיו של הפריץ ופניהם חמורות סבר. "הפריץ דורש את תשלום החוב הגדול" אמרו בקול רם, אף לתדהמתם פריץ ר' משה חיים בצחוק פרוץ, כשפמיו נוטף ריר ולנגד עיניהם הנדממות יצא במחול עושים כשכור. "מה קרה לך?" שאלו המשרתים את האיש שישב בצד, והלה הביט על ר' משה חיים בחמלה, ואמר: "מסכן, התבלעה עליו דעתו מרב צרות. שגעון קשה נפל עליו מרב מחסור ועני, ואין לכם ממי לתבע את החוב". מתוך בלבול חושים, יצאו המשרתים מבית המרוצח, ור' משה חיים קרס על פסאו והתנשף בחזקה כאדם שנצל מחבל התליה.

הוא הביט על ידידו כמושיע, אולם לפתע פנה הלה ושאל: "ומה עם החוב שלי? מתי תשיבהו לי?" לרגע הביט בו ר' משה חיים במבוכה, ומיד החל בהצגה ונסה להראות את עצמו כשוטח הכפר, אולם הידיד תפס אותו בזרועו והרעים עליו בקולו: "אינך מתבייש? הרי אני נתתי לך את העצה להשתטות כדי להנצל מידיהם של משרתי הפריץ, ואתה מעז להשתמש בעצה שלי כנגדי?"

הנמשל

במשל נפלא זה, המשיל המגיד מדובנא, שנודע במשלו הקולעים, את מדת הפרת הטוב שאנו צריכים להכיר לקב"ה על שהוא מכלכל אותנו וזן אותנו כל ימינו. אמנם הקב"ה נתן לנו את כח השכחה כדי לשכח את התלאות והיסורים שלנו, אולם גם נתן לנו את כח הזכרון כדי שנזכר כל העת מי הוא הנותן לנו כח ומחיה אותנו בכל רגע. ואם כן, כיצד מסגלים אנו להשתמש בשכחה שהקב"ה נתן לנו בעצמו, ועמה אנו משתמשים נגדו כדי לשכח את רב טובו עלינו? הרי בכך אנו דומים לאותו הפנדקאי שהשתמש בעצתו של ידידו כנגדו. ותחת זאת אנו צריכים להתנהג כראוי, ולזכור כל העת להודות ולהלל לה' על חסדו הגדול עמנו ולברך בכונה על המזון והשפע שהוא נותן לנו להשביע את נפשנו.

מרגל

הלכות והליכות

• אסור לעשות מלאכה בברכת המזון, ואפילו דבר קל. כי ברכת המזון נחשבת כמו תפלת העמידה שאסור לרמוז בעיניו ולקרץ בשפתיו וכיצא בזה. (בן איש חי)

• אסור להפסיק בברכת המזון לענות דברים שבקדשה, כגון קדיש וקדשה וברכו. אבל בברכה הרביעית רשאי לענות, כדין הנמצא בברכות קריאת שמע. (ערוך השולחן)

• המדקדק, יזהר לברך ברכת המזון מתוך הספר דוקא, שהכתב מעורר הפננה. (הב"ח)

• יכונן מאד בברכת המזון ובדקדוק מלותיה, שלא יבלעם, ואל יברך אלא מתוך הסדור, כי הכתב מעורר את הפננה. (מודרש תלפיות)

• ושמעתי בשם רבנו קשישאי, דאפילו ברכת המזון היא מברכים מתוך הספר שלא להוסיף ושלא לגרע, וגם מעורר הפננה. ובפרט בכל הפסוקים הבאים בתוך התפלות כלם ראוי לאומרים ולנקדם בנקוד הפתוח וטעמים גמון, ואין לשנות פחות השערה, וכן כתב האר"י. ל. וכבר נתנו סמן דצריך להתפלל מתוך הספר ולא בעל-פה, ד"אמר עם-הספר ישוב מחשבתו הרעה", ותהיה תפלתו זכה בכונה רצויה. (רבי חיים פאלאג'י)

• המברך ברכת המזון בכונה, אותן הברכות מלין אותו בעת פטירתו ומכריז לפניו שברך לקב"ה בכונה. (זוהר)

• המתפללים או מברכים ברכת המזון בכונה, זוכים למאה מיני נדון הגדלים סביב נחל גן עדן. (הרוקח)

• הזהיר בברכת המזון וברכות הנהנין, הלא זה מופת על אמונתו הטובה ועל זכות לבו, והוא מעיד על עצמו שיש ליהדותו שרש ועקר והוא חסיד וירא חטא. (כד הקמח)

• גם נשים חייבות בברכת המזון שהיא מדאורייתא, וכן קטנים חייבים מדרבנן כדי לחנכם במצוות. (שולחן ערוך)

• סגלה להתעשר אם יברך בשמחה ובקול רם, כמו שכתוב "ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסף עצב עמה", ברכת ה' היא ברכת המזון שהיא מצוה דאורייתא, יותר משאר ברכות הנהנין שמדרבנן, ואם לא יוסיף עצב עמה אלא יברך בשמחה ובקול רם - "היא תעשיר". (החיד"א)

• רבי דוד משה מטשורטקוב היה מזוהר לחסידיו, שבפליה שאין בו פמה מצות שנוהגות ביום, כמו ציצית ותפלין, יאכלו פת בסעדה, כדי שיאכלו לברך ברכת המזון שהיא מדאורייתא. (אור ישראל)

• מצות עשה מן התורה, לברך ברכת המזון על אכילת פת כדי שביעה, שנאמר "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך על הארץ הטובה אשר נתן לך". (מסכת ברכות)

• שלש הברכות בברכת המזון הן מן התורה, כמו שאמרנו חז"ל מנין לברכת המזון מן התורה? וברכת - זו ברכת הן, את ה' אלקיך - זו ברכת האמון, על הארץ - זו ברכת הארץ, הטובה - זו בנה ירושלים, וברכת הטוב והמטיב ביבנה תקנוה. גסח ברכת הן תקנו משה רבנו, יהושע תקנו ברכת הארץ, ודוד ושלמה בנו תקנו גסח ברכת בנה ירושלים. (ערוך השולחן)

• אכל פת אפילו כלשהו, חייב בברכת המוציא. אבל בברכת המזון אינו חייב עד שיאכל פשעור פזית בכדי אכילת פרס, ובשעור זה חייבו רק מדרבנן ואם הסתפק אם כבר ברה, לא יברך שוב מפני שספק דרבנן להקל. אך מי שאכל ושבע והסתפק אם ברה, חוזר ומברך, מפני שחייבו מן התורה, אך לא יברך את הברכה הרביעית שהיא מדרבנן. (הברכה והלכותיה)

• אכל במקום אחד, צריך לברך במקום שאכל. ואם יצא ממקומו קדם שברך, אפי' אם עשה זאת בזמן יחזור למקומו, ואם ברה במקום שנזכר יצא ידי חובתו. ואם טעה ושכח, יאכל במקום השני עוד מעט פת ויברך ימשיך סעדתו ויברך, ואם אין לו פת יברך במקום שנזכר. וחז"ל מספרים על רבה בר-בון שחזר לברך ברכת המזון במקום שאכל, ומצא יונת זהב כשכר. (שלחן ערוך)

• מי שאכל ונתעבב מלברך על המזון, יכול לברך כל-זמן שעדיין שבע מאכילתו, ואין שעור זמן הנה. אבל אם עברו 72 דקות מאכילתו, אין לו לברך יותר. (שער המזרח)

• יזהר בברכת המזון יותר מהתפללה, שהתפללה מדרבנן וברכת המזון מדאורייתא. (טעמי המנהגים)

• כתב האליה רבה "ברך באימה", והשל"ה כתב "ראיתי מהמדקדקים נוהרים לשום בגד עליון בברכת המזון כמו בשעת התפללה, ומנהג טוב ובפרט פשיש זמון".

• אמרו חז"ל במסכת ברכות, שלא יברך אדם ברכת המזון בלבד. ולכן יברך ברכת המזון בקול רם, כדי שיאמרו בניו אחריו אות באות, מלה במלה. (אורחות חיים)

• צריך לברך בשיבה ולא בעמידה, ולא ישב בהסבה שהוא דרך גאונה, אלא ישב באימה ובראיה. (שולחן ערוך)

מהלל

מספורי חז"ל

שבתבשיל, ה'יה לך להכניס את רגלך לתוך הקערה ולהעזר בה בתלישת הקלפה" ... הבין התלמיד את הרמז והתבייש במעשהו. לאחר מכן, צוה רבי עקיבא להביא לפניו תבשיל שהיה מבשיל כראוי, והם אכלו ושבועו. לאחר הסעודה אמר להם רבי עקיבא: "בני, לא התכונתי לבייש אתכם, אלא רציתי לבדוק אתכם, למי יש דרך ארץ בשעת הסעודה ולמי לא, ומעכשו למדתם כיצד אוכלים וכיצד מתנהגים בעת הסעודה". (מסכת דרך ארץ)

פעם התארח רבי עקיבא בביתו של אדם כלשהו. הזמין הלה את רבי עקיבא לסעודה, הניח לפניו כפא פרוסות לחם ויחד עם זאת הביא גם קערה עם תבשיל. כשראה המארח שהקערה לא עומדת היטב והיא נוטה על צדה, הניח פרוסת לחם תחת הקערה כדי לתמוך בה. מהר רבי עקיבא, משוה את הפרוסה ואכלה. התרעם עליו בעל הבית ואמר לו: "מדוע נטלת דוקא פרוסה זו שהנחתה תחת הקערה? והרי לפניך פרוסות נוספות?" הביט בו רבי עקיבא ואמר: "חשבת תחלה, שתבין את הרמז מעצמך, אך כיון שלא הבנת אסביר לך את מעשי. אסור להשתמש בלחם בדבר של בזיון, ולכן ככננה נטלתי את פרוסת הלחם הזו שפנקשת להניח עליה את הקערה, ורציתי בכך להזכיר לך שאסור לבאות מאכלים של הקב"ה אלא צריך לנהוג בהם מנהג של כבוד". (שם)

מעשה באדם שמת לפני זמנו כפא שנים. לאחר שנה התגלה בחלומו לקרובו ששאלו: "איך אתה בעולם הבא?" אמר לו: "בכל יום דנים אותי שלא הייתי מדקדק לברך ברכות הנהנין וברכת הפזון בכונת הלב ואומרים לי 'להנאתך התכוננת'". (ספר חסידים)

דרשו רב עזריא או רב אמי ורב אסי, על הפסוק "ויגדל הילד וגמלו", עתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים ביום שיגמול חסד עם זרעו של יצחק, לאחר שאוכלים ושותים נותנים לו כוס של ברכה לאברהם לברך, אומרים לו ברה. אומר להם אני לא אברך, לפי שכבר יצא ממני ישימאל. נותנים לו ליצחק, אומר להם אני ראוי לברך לפי שכבר יצא ממני עשו. נותנים לעקב אומר להם אני לא אברך לפי שכבר נשאתי שתי אחיות בתייך שעתידה תורה לאוסרן עלי. אמרו לו למשה טל אתה וברה. אומר להם לא אברך לפי שלא זכיתי לפנס לארץ ישראל לא בתי ולא במותי. אומרים לו ליהושע בן נון טל אתה וברה, אומר להם אני מברך שלא זכיתי לבן דכתיב בן בנן יהושע בנן (ולא כתוב את ההמשך, מי היה בנן של יהושע, מכאן ראינו שלא היה לו בנים רק בנות). אומרים לו לדוד טל אתה וברה. אומר להם אני אברך ולי נאה לברך, שנאמר כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא. (מסכת פסחים)

מעשה בחכם אחד, שקבל על עצמו לברך ברפת הפזון בכונת הלב מפני שא סגלה לפרנסה טובה. אחרי זמן, שאלו אותו אם

שנת ברכה היתה בארץ בכל. החטה עלתה יפה באותה שנה, היבול היה מברך, המחירים היו זולים והלחם היה בשפע. מספח זו לא נזכרו בני אדם בלחם, הותירו ממנו בסעודתם, ואחר כך זרקו את מה שנשאר. הלחם לא היה חשוב בעיני האנשים, והיו אף ששחקו בו ובאו את המאכלים של הקב"ה. יום אחד, עמדו בשוק שני אנשים והשליכו זה על זה לחם לשם צחוק ושעשוע. באותו רגע עבר שם האמורא רבי יהודה, וכאשר ראה שאנשים מזלזלים במאכלים, הביט בהם בחמרה ואמר: "נראה שיש לכם יותר מדי אכל, האנשים כה שבעים עד שהם שחקו שהקב"ה צוה שלא להשחית את המאכלים ולא לזלזל בהם". מרב צדקתו של רבי יהודה, עשה הקב"ה בצורת ובשנה הבאה לא ירדו גשמים ולא צמח אפול גבעול אחד. האנשים רעבו ללחם, ועמדו בתור שעות ארוכות כדי לקנות אפול לחם יבש. הם התחרטו על מעשיהם שעשו בשעה שהלחם היה בשפע, אך היה כבר מאוחר מדי. רבי יהודה עצמו לא ידע על הרעב שהגיע לעולם, שכן הוא ישב כל היום ולמד תורה בהתמדה, וכשראו החכמים את צערם של בני האדם, בקשו מרב כהנא, שהיה תלמידו ועוזרו של רבי יהודה, לגרם לרבו לצאת לשוק כדי שיראה את סבל האנשים ורעבונם. יצא רב יהודה עם רב כהנא לשוק, וראה אנשים רבים עומדים בתור ליד דוכן אחד. שאל רב יהודה את תלמידו: "מדוע עומדים אנשים כה רבים בתור?" ורב כהנא השיב: "זה הסוחר היחיד שמוכר מזון, הוא מוכר קלפות של תמרים, וככל רוצים לקנות את הקלפות". נדהם רב יהודה ואמר: "פנראה שפא רעב לעולם. אם כן, צריך אני להתענות ולהתפלל אל ה'", ומיד בקש מרב כהנא לחלץ לו את נעליו, כמו שנוהגים ביום הכפורים ותשעה באב. חלץ לו המשמש נעל אחת, ומיד נפתחו ארבות השמים וגשם החל לרדת. פי מן השמים ראו את צערו של רב יהודה, ומרב צדקתו נענו לו מן השמים עוד בטרם החל אף להתפלל. למחרת הגיעו אניות גדולות מלאות ארז וחטה מארץ רחוקה, והמחירים היו מזולים מרב שפע וכלם הודו לה' על חסדו וקבלו על עצמם שלא לזלזל יותר במאכליו של הקב"ה. (מסכת תענית)

תלמידים רבים היו לו לתנא הקדוש רבי עקיבא, ואולם הוא לא למד אותם רק תורה והלכות, אלא גם הורה להם כיצד צריך בן ישראל להתנהג בחיים ולפזם דרך ארץ גם במעשים. פעם הזמין את תלמידיו לסעודה, וצוה להניח לפניו לחם ושני תבשילים. תחלה, הגיש להם תבשיל של ירקות שלא התבשלו כל צרכם והיו קצת קשים. התלמידים הפקחים, שהתנהגו בנימוס, נסו להפריד בין החלק המבשיל לבין החלק הקשה, וכשראו שהדבר לא עולה להם בקלות, סלקו את ידיהם מהתבשיל ואכלו רק לחם. אבל היה שם תלמיד אחד שלא ידע כיצד להתנהג בנימוס, והוא אחז בידו כשהוא מנסה לנגס בו בשני. פנה אליו רבי עקיבא ואמר: "לא כן עליך לעשות כדי להפריד את החלקים הקשים

מתפל

אמרות ופתגמים

• כל מי שמברך בכוונה, יזכה לשמע ברכת המזון לעתיד לבוא מפי דוד המלך עליו השלום, כאשר יעשה הקב"ה אריסטון לצדיקים לעתיד לבוא, כי אין הקב"ה מקפח שכן שום בריה אפלו שכן שיחה נאה. (קב הישר)

• למה אין אות פ"א סופית בברכת המזון? שכלמי שמברך ברכת המזון בכוונה, אין שולט בו לא אף ולא קצף. (הרוקח)

• המברך לכל בונה, בורא מלאך בעל-מום. (האריז"ל)

• פי עקר השגת האדם אל רוח הקדש, תלויה על בנות האדם וזהירות בכל ברכות הנהגין. (רבי חיים ויטאל)

• האוכל בקדשה ומברך הברכות שקדם אכילתו ושתיתו, והברכות שאחר-כך בכוונה, על-ידי כך יש ברכו להעלות את הניצוצות הקדושים למקור שרשם הרמה בקדש. (מגן אברהם)

• שמעתי, שכל המברך על-כל מה-שאוכל, ואינו מכניס לגופו שום דבר בלא ברכה ראשונה ואחרונה, בשמות - אין התולעים שולטים בגופו. (שפת און)

• מעיד אני על-עצמי שנהרתי מאד-מאד לחנך בברכת הנהגין ושאר ברכות, אף שלא היו יכולים עדין לדבר על-נכון וברכתי עמהם בעצמי על איזה אכילה ושתיה גם ברכת המזון, ומחנוך זה היה לי תענוג יותר מכל התענוגים שבעולם שגרמתי בזה נחת-רוח ליוצרינו ובוראינו ותברך שמו ויתעלה. (יסוד ושורש העבודה)

• דבר שקרוב פנינו ובלבבנו, עבודת השם מצותנו ועבודתנו וקריאת שמע וברכת המזון וברכת המצות וברכות הנהגין, בכוונה שלמה ובשמחה, כי באמת היא תכלית השמחה, והיא שמחה שאין אחריה תועה ויגון. (רבי יהונתן אייבשיץ)

• נוהג היה אברהם אבינו, שלאחר שאכלו האורחים ושתו בביתו ובקשו לברכו, היה אומר להם: "הודו ושפחו וברכו למי שאמר והיה העולם". והיה רבי מנדל מקוצק תמה ואומר: "פלא בעיני, כיצד אין אנשים נעשים יראי שמים מברכת המזון בלבד? והלא אברהם אבינו הכניס גוים תחת השכינה באמצעות ברכת המזון".... (אמת ואמונה)

• כל המברך ברכת המזון בתקונו, באלו קנים כלי-התורה בלה. (מדרש ילמדנו)

• אמר ריש לקיש, נאמר "אמרת לה' אדני אתה", אם אכלת וברכת טובתי בלי-עליך, יוכלו כלי-טובות שבעולם ויבואו עליך. (שם)

• אמר רבי יודאי, גדול כח ברכת המזון שמוסיף כח ברכה בפמליא של-מעלה. אמר רבי חנינא, גדול כח ברכת המזון שמוסיף ברכה על מעשה ידיו של-אדם. (זוהר חדש)

• אמרתי לכם, תאכלו ותשבעו ותברכו את שמי אחר כל מאכל ומשתה, ואני אסיר מקרבכם מחלה רעה. שנאמר "ועבדתם את ה' אלקיכם וברך את-לחמך ואת-מימך וחסרתי מחלה מקרבך". (מדרש אלפא-ביתא)

• "השמר לך פרת-שפח", זה הפורק על מלכות שמים, אוכל בלא תפלה ובלא ברכה. (פסיקתא זוטרתי)

• אמר הקב"ה, אם אכלת ואמרת "ברוך אתה ה'", בנאמר "אמרת לה' אדני אתה", אזי "טובתי בלי-עליך", אלי-תחזיק לי טובה על-שאכלת משלי, אלא משלך אכלת, מפני שברכת על-המאכל, ובאילו קנימת כלי-התורה, דכתיב "ואכלת ושבעת וברכת" וסמוך לו "כל-המצוה", וכן עשו אבות העולם שנאמר "לקדושים-אשר בארץ המדבר". (מדרש)

• רמז נאה לשלש הברכות הראשונות של ברכת המזון שהן מן-התורה, בפסוק: "וצפית אתו זהב טהור", זה"ב ראשי תבות ז - ברכת הין, ה - ברכת הארץ, ב - בנה ירושלים. (תולדות יצחק)

• "ועשית לו זר זהב", בתבות זר זהב תמצא רמז למלכות בית דוד, שהיא הברכה השלישית בנה ירושלים. (רבינו בחיי)

• האוכל סעודה ומברך ברכת המזון, באלו אכל משלחנו של-מקום. (ענין עץ אבות)

• כמו שהוא מברך בשמחה בעין טובה, כך יתנו לו בשמחה ובעין טובה, ועל כך לא יהיה עצב כלל אלא בשמחה. (זוהר פרשת ויקהל)

שמים מברכת המזון בלבד? והלא אברהם אבינו הכניס גוים תחת השכינה באמצעות ברכת המזון".... (אמת ואמונה)

בספרי הקדמונים מספר, על יהודי אחד שהלך בפדבר והיה רעב מאד. בדרך מוצא עץ תמרים וקטף אחד מהם, אך טעה מרב רעב, ובמקום לברך בורא פרי העץ, אמר בורא פרי האדמה. בלילה ראה בחלומו, כיצד אדם אחד מתנפל עליו ומנסה לחנק אותו בצנארו, והחלום חזר כמה פעמים. לבסוף אמר לו האיש, דע לך ששנים רבות כבר מגלגלת נשמתך בעץ הזה שהיה בפדבר, וחפתי שנים ארוכות עד שיבוא יהודי ויברך על הפרות ברכה ראויה, כדי שיתקן את נשמתך, ועל-ידי זה שלא ברכת בראי צריך אני לחזור ולהתגלגל שוב לעולם ויש בכך צער גדול לנשמתך. הלך האיש אל צדיקי דורו ובקש מהם לתקן את אשר ענית, ונתנו לו דרך תקון לנשמתו. (ברכת המזון המבורך)

זכה להיות עשיר, וענה: "איני עשיר, אבל זכיתי להבין דבר אחד מכל פונתי התמידית בברכת המזון, שהפרנסה פלה מן השמים ואין לרוץ יותר מדי אחריה, והלקח הנפלא שקבלתי מברכת המזון בכוונת הלב, זה לא פחות מהעשר ואולי אפילו יותר טוב מהעשר, כמו שאמרו חז"ל איזהו עשיר השמח בחלקו, ולמעלה זו זכיתי להגיע על ידי אמירת ברכת המזון בכוונה". (עבד ה')

אמר ריש לקיש מלמד שעשה אברהם אבינו פרדס ונטע בו כל מיני מגדים, ויקרא שם בשם ה' קל עולם, אמר ריש לקיש אל תקרי ויקרא אלא ויקריא, מלמד שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקב"ה בפה כל עובר ושב. כיצד? לאחר שאכלו ושתו עמדו לברכו, אמר להם וכי משלי אכלתם? משל אלקי עולם אכלתם. הודו ושפחו וברכו למי שאמר והיה העולם. והיה רבי מנדל מקוצק תמה ואומר: "פלא בעיני, כיצד אין אנשים נעשים יראי

מספר

ספורי צדיקים

המזון, קראו המזון אי"ש והוכיחו על מעשהו ושאלו: "האם גם באמצע תפלת שמונה עשרה אתה נוהג כך?" וכוונתו הייתה להראות לו שצריך להתחיל לברכת המזון כמו תפלת שמונה עשרה, לא להפסיק בה כלל, ולא להתעסק עם שום דבר בשעת הברכות שמונים לקב"ה על מזונו שנתן לנו. (מעשה אי"ש)

על הפסוק "וברך את לחמך ואת מימך והסירתי מחלה מקרבך", היה רבי מנחם מנדל מירמינוב דורש ומבאר: "אם תברכו כראוי על הלחם ועל המים, לפני האכילה ואחריה, בכניית הלב הראויה, אז תזכו להבטחה של והסירתי מחלה מקרבך ורפואה תהיה עליכם תמיד!" (באר מים)

רבי משה איזיר, היה צדיק גדול וקדוש עליון, ובעל "יסוד ושרש העבודה" מוזכרו בספרו ומשבחו מאוד. מספר עליו, שפאשר קרבו ימיו להפטר מן העולם, פגס את בני העיר אצלו, והבטיח להם הבטחה של מפוש: "מי שיאמר ברכת המזון מתוך הפתב, לא תשלט שרפה בתוך ביתו לעולם". כלם קבלו על עצמם את הענין, מלבד אחד מבני העיר שגזל בכך. ויהי לתקופת הימים, פרצה שרפה באותה עירה שהיו בה גוים ויהודים כאחד, ונשרפו בתי גוים רבים. האש התקרבה אצל אותו אחד שלא קבל על עצמו לברך מתוך הפתב, ותוך כדי השרפה הפצירה בו אשתו שידין לברכו של רבי משה ויבקש מחילתו, ויקבל על עצמו מכאן ולהבא, והוא עשה כן. כשחזר לביתו, ראה שניעשה לו נס והאש שקטה סמוך לביתו. (עליו לשבח)

אדם אחד בא פעם אל רבי שלמה מאיל ובקש ממנו עצה לבנים יראי שמים. אמר לו רבי שלמה: "אם רצונך לזכות בבנים צדיקים ויראי ה', מעני אני לך לברך ברכת המזון דוקא מתוך הסדור, ודבר זה יחדיר בלב בניך אהבת ה'". (מצווה ועושה)

לפני שנים רבות, התגוררה בירושלים אשה אחת שלא עלינו סבלה מצער גדול בנים, וכמה מהם נפטרו רחמנא לצלן בילדותם. באה האשה אל הגאון הקדוש רבי יהושע ליב דיסקין מברסק, ובכתה לפניו על צרתה הגדולה. יעץ לה הרב לקבל על עצמה מעתה לברך ברכת המזון מתוך סדור, ואמנם לאחר שקימה את עצתו של הרב, נותרו בניה לתחיה והאריכו ימים. (עמוד אש)

מספר על רבי שלום יצחק מזרחי, שהיה דגן מפרסם וחבר ספר שאלות ותשובות "דברי שלום", שהיה נוהג לברך ברכת המזון מתוך מחזור של ראש השנה. פאשר תמחו בפניו מקרביו על כך, השיב: "רוצה אני לזכר בשעת ברכת המזון, את יום הדין הגדול והנורא, ראש השנה שבו נברא העולם ונדון האדם, כדי שאברך את ברכת המזון באימה ובראיה, ברתת וגזיע". (שער האגדות)

איש צדיק היה בירושלים, ושמו רבי יעקב דז'ליגר. פעם אחת בא איש זה לרבה של ירושלים, רבי שמואל סלנט, ודמעתו על לחיו. "רבי! מבקש אני עצה ותושיה, כי לפי מר עלי מאד!" נבהל רבי שמואל ושאלו מה ארע לו, ורבי יעקב החל לספר: "אמש, אחרי סגרת הלילה, לא ברכתי ברכת המזון, כי הייתי עייף מאד ונרדמתי באמצע הסעודה, וכך יוצא שלא עלה בידי לקיים מצוות עשה של ואכלת ושבעת וברכת, ואני מסתובב אבל ושוב לב עקב כך ולפי דז'". אמר לו רבי שמואל: "ודאי מקפיד אתה לבצע ולברך על כפר לחם שלמה, ואם כן בטוח אני שבכלל לא בצעת את הפער ובעצם לא התחלת בכלל לאכל, ואם כן לא התחבת בכלל בברכת המזון והכל בא על מקומו בשלום". חזר רבי יעקב לביתו, וכמו שהרב אמר, גלה את כפר הלחם על השלחן שלם בלי שנתתו בכלל, ונזכר שעוד בטרם החל בסעודה הגיע לביתו שליחו של הגאון רבי יהושע ליב דיסקין ומסר לו שהרב מזמנו לביתו והוא מוהר ללכת אליו כשהוא שוכח לחלוטין מארחות הערב. שמח רבי יעקב מאד ואכן גולה מעל לבו, שלא נכשל חלילה בהפסד גדול של ברכת המזון שאין לה תמורה. (מעשה הגדולים)

פעם שאל אדם אחד את ה"חפץ חיים", מדוע נתקנה אמירת הרכמן בסוף ברכת המזון? והחפץ חיים ענה מיד: "דע לך, שבשעה שהאדם מברך ברכת המזון, הוא עושה נחת רוח גדולה בשמים ואותה שעה היא עת רצון גדולה וזה הזמן לאדם לבקש כל מה שצריך". (ברכת המזון המבורך)

אחד מתושבי ירושלים התקשה בפרנסתו ובא לשאל בעצתו של רבה של ירושלים, רבי יוסף חיים זוננפלד, ובקש עצה ותושיה כיצד לזכות להשפעה של פרנסה טובה. אמר לו רבי חיים: "מציע אני לך להתחיל לברך ברכת המזון בכנייה, וכן לומר את פרשת המן בכל יום". טען האיש שהוא נוהג כך כבר זמן מה ועדיין לא באה הישועה, אך הרב המשיך ואמר לו להתמיד בהנהגה זו ולא להרפות ממנה, כי סופה של הישועה לבוא. והוסיף, "כמה טפשים הם אלו שמקצרים בברכת המזון בגלל שממהרים לפרנסתם, ולא מבינים שבה מבטלים מעצמם את השפע". (קדושת האכילה)

המגיד מפזריטש, היה מזוהר תמיד את תלמידיו וחסידיו להיות זהירים בברכת המזון אף יותר מן התפלה, והיה אומר שתפלה היא מדרבנן ואילו ברכת המזון היא מדאורייתא, שאמר "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך". ודאי לא הייתה פגמתו חס ושלום שיזלו בתפלה, אלא רצה להראות להם כמה חשובה היא ברכת המזון שחייבה מן התורה וכמה צריך לכוון בה ולומר אותה מלה במלה במתינות ובכנייה. (קצה המטה)

החזון אי"ש ראה פעם לך שברך ברכת המזון, ובאמצע הברכה שחק מעט בחפץ שהיה על השלחן. לאחר שסיים את ברכת

אל רבי חיים בן עטר, ה"אור החיים" הקדוש, הגיע פעם עשיר יהודי אחד, וספר לו שהוא קנה פרדס גדול של אילנות מגוי אחד, והיו בו מעינות זכים ומתוקים, ואחר מספר חדשים יבשו המעינות והוא בצער גדול. עמד האיש ובכה לפני ה"אור החיים" הקדוש על צרתו, ובתוך כדי דבריו נטל כוס מים ושתה לפניו, והרב שם לבו שהוא שותה בלי ברכה לא לפני השתיה ולא לאחריה. מיד אמר לו ה"אור החיים": "עכשו נודעה לי הסבה מדוע התיבשו המעינות שבפרדס שלך. כי הרי כתוב וישאבתם מים בששון ומעיני הישועה, בששון - ראשי תבות בברכות שתיים, שהכל ובוא נפשות. ואם תברך שהכל לפני השתיה ובוא נפשות אחריה, אז תזכה למעיני הישועה". ואז צוה ה"אור החיים" הקדוש את העשיר, שיעמוד על המשמר ליד המעין, וכל מי שיצא לשתות יבקש ממנו לברך את הברכות לפני השתיה ואחריה. עשה העשיר כן, ולפליאתו ראה מיד את כח קדשותו של ה"אור החיים". שכן תוך יממה אחת, כבר חזרו המעינות לנבע ונפגעו מים רבים. דבר המופת הגדול התפרסם מאד, ורבים נהרו אל מעינות הפנים החיים שהחלו לנבע בזכות ברכתו של ה"אור החיים" הקדוש, ואולם העשיר עמד כל העת על המשמר יחד עם משרתיו והזהירו את כל הבאים, לברך בכונה לפני השתיה ואחריה, והמעינות התפרסמו כ"מעינות חיים" על שמו של ה"אור החיים" הקדוש, ורבים היו מגיעים אל הפרדס ושואבים מלאי הפך מים, כדי להשתמש בו לרפואה, כי ראו במים אלו כח וסגולה לרפואה בקדשותו של הצדיק ובזכות הברכות בכונה. (שערי נסים)

אחד מחשובי תלמידי החכמים שפירושלים, עסק בחדוש חבוריהם של הראשונים, והיה נוהג לשבת בספריות גדולות, להגות בכתבי יד עתיקים של מחברים קדמונים, להשוות ביניהם כדי לסקל טעיות ושגיאות, ואחר כך הוציא לאור את חבוריהם כדי לזכות את הרבים בדברי הקדמונים, ראשונים כמלאכים. פעם, בעת שישב באחת הספריות וסעד את לבו במעט לחם שנטל עמו, ברוך לאחר הסעודה את ברפת המזון, וכדרך אומר את מלות הברכות באטיות כמונה מעות, תוך כדי שהוא משמיע לאזניו מלה במלה מברכות ההודאה לקב"ה על כל החסד אשר עשה עם בריתו והמזון אשר הכין להם בעולמו. אותו תלמיד חכם לא שם לב, כי הספרן שעמד בספריה, שהיה רחוק למרבה הצער מתורה ומצוות, הטא אָזו והקשיב לאמירת ברפת המזון של הרב, והתרשם מאד מדבקותו ויראתו הגדולה בשעה שהוא מברך על מזונו. לפתע שמע הספרן כיצד הרב אומר בברפת "רחם נא", בנשח השגור: "שלא יבוש ולא נכלם לעולם ועד", אולם הוא אמר: "שלא יבוש ולא נכלם ולא נפשל לעולם ועד". הספרן, שזכר את נשח ברפת המזון אותו שמע מסבתו עליה השלום, שהיתה אף היא שומרת תורה ומצוות בדבקות, התפלא על הנשח הבלתי מוכר, וכאשר עץ בסדור תפלה שהיה באחד המדפים שבספריה, ראה באמת שהצדק לכאורה עמו, והתבות "ולא נפשל" לא מופיעות בסדור. המתין הספרן עד שהרב סים את ברפת המזון, ולאחר מכן פנה אליו ושאל: "מדוע אומר אתה את התבות 'ולא נפשל' בברפת המזון? והרי התבות הללו לא מופיעות בסדור התפלה שבדין?" התפלא הרב על עצמו, גרד במצחו במבוכה ואמר: "מעשה פלא הוא. באמת לא כתוב כן

בסדור, אולם רגיל אני משכב לומר כן, משמע שכן קבלתי מאבותי, וכנראה קיימת גרסה כזו באחד הסדורים". פנו השנים וחפשו בכל הסדורים והברכונים שהיו בספריה, ואולם באף אחד מהם לא נמצאה הגרסה שהיתה שגורה בפי הרב. הדבר לא נתן לו מנוח, והרב החל לכתת את רגליו בחפז אחר מהדורות ישנות של נשח ברפת המזון, ולבסוף אָמַם מצא את אשר חפש. במהדורה ישנה ועתיקה, מצא את הנשח הזה של ברפת המזון עם התוספת של המלים "ולא נפשל לעולם ועד". מהר הרב, צלם את הדף מתוך הסדור ושגר אל ביתו של אותו ספרן, כדי להראות לו את המקור הקדום. עברו ימים, ואף ביתו של הרב מגיעה הזמנה לחתונה בעיר אחרת. הסתפל הרב בשמות החתן והכלה, בדק את שמות ההורים משני הצדדים, ופליאה גדולה מלאה את לבו, שכן אף אחד מהשמות לא היו מוכרים לו והוא לא הבין מדוע הוא הזמן לחתונה הזו, בעוד הוא לא מכיר אף אחד מבפלי השמחה. לבסוף, החליט הרב להתאמץ ולהגיע אל החתנה, בתקנה שבהגיעו אל האולם, יעלה בידו לפענח את התעלומה ולהבין מדוע הזמינו אותו אל החתנה הבלתי מוכרת. כשנכנס הרב אל האולם הביט בפליאה בפני המוסבים וגילה כי אף אחד מהם אינו מוכר לו. ויותר מכן, האוירה בפאקום לא היתה מתאימה לסגנון חזיו של הרב, שכן רב האוירים היו רחוקים מעט מתורה ומצוות, והרב כבר בקש לחזור לביתו, מתוך הבנה שפנראה טעות נפלה כאן וההזמנה לא היתה אמורה להגיע אליו. עודנו מנסה לצאת מהדלת, ופתאום רץ אליו החתן בכבודו ובעצמו, קבלו בראור פנים ואמר לו: "כבוד הרב! אני הוא אותו ספרן שהרב שוחח עמי לפני זמן רב לגבי הנשח הנכון בברפת המזון. להיו ידוע לה, שבמשך שנים ארכות הייתי רחוק למרבה הצער מתורה ומצוות, עד שאפלו תכננתי להנשא לאשה נכרית שאינה בת ישראל, ואף קבעתי כמעט תאריך לנשואין שלי עמה. אולם יום אחד הגיע אלי מכתב מך ובו צלום מדף של ברפת המזון, ואתה הקפת בעגול את המלים 'ולא נפשל'. מלים אלו רצדו מולי עיני והאירו פתאום את עיני להבין שאני עומד להקשל חלילה בעברה חמורה ולהתנתק מעם ישראל, ובאותו רגע החלטתי לבטל את התכנית ונתקתי את הקשרים עם הנכרית". "תחת זאת", המשיך החתן את ספורו המדהים, "התחלתי להתקרב ליהדות ולמדתי על התורה והמצוות של עם ישראל, ועתה זכיתי להנשא לבת ישראל כשרה ותקנתי להעמיד בית כשר ולהעמיד דורות ישרים להמשיך את מסורת אבותי". כששמע הרב את דבריו של החתן, עמד על מקומו בהשתוממות, והבין פתאום מדוע סבבו מן השמים שהנשח השגור בפי יהיה עם התוספת "ולא נפשל" והדברים יתגלגלו להציל נפש אחת מישראל ולהשיבה לאבינו שבשמים. (שאל אבין ויגד)

רבי משה שמואל שפירא, ראש ישיבת "באר יעקב", היה מברך כל ברכה וברכה, החל מברפת המזון ושאר ברכות הנהנין, וכלה בברפת אשר יצר וכיצא בה, בנחת ובמתינות, בכבוד ראש ובכונה גדולה. תמיד היה מקפיד ללבש את מגבעתו בשעת כל ברכה וברכה, ותלמידיו מציינים תמיד כי הדבר נחרת עמו בנפשו, וכי די היה לו לראותו בשעת ברפת המזון ושאר ברכות הנהנין כדי לספג מדה גדושה של יראת שמים למשך כל ימי חייהם. (ובא השמש)

בסמוך ל"שיבת" קול תורה" בירושלים, התגורר יהודי אחד שנצל בנס מהשוואה האפורה, ולמרות שהיה נראה כיהודי פשוט בכל הליכותיו, הרי שברפת המזון שלו היתה בהדור רב ובהתלהבות גדולה ובלתי מצויה, שהיתה לפלא בעיני כל-רואיה. לימים, שאלו אחד מראשי הישיבה לפשר הנהגה זו, והלה פתח וספר: "בימי הזעם, עמדת יחד עם מאות מאחינו בני ישראל בפתח מחנה אושויץ, ולפנינו עמד מלאך החפלה המתעב ד"ר מנגלה ימח שמו וזכרו, והוא סמן בידי לחיים או לפמות. בעמדי שם נזכרתי בדברי הרוקח, שכל האזיר בברפת המזון לא שולט בו לא אף ולא קצף ולא שצף, ונשאתי תפלה חרישית לפני קוני, ובקשתי 'לפרע את השטר', שכן כל-ימי הייתי נזהר מאד לברך ברפת המזון בכונה. ואכן, כשהגיע תורי הפניתי לימין אל ארץ החיים, וכשבאו עלי ימים קשים ותלאות רבות במחנה הרבוי, שוב נשאתי תפלה לבוראי, ובדרך נס נבחתי לשמש כעוזר לטבח במחנה, וכן היו מזונות מצויים לי באופן סביר. ומעתה תבין, מדוע כה מתלהב אני ממצוה גדולה זו של ברפת המזון". (ברכת המזון)

אל רבי ישראל יצחק מאלכסנדר, הגיע פעם עגלון אחד והתאונן לפניו על סוסו היחיד שבו תלויה פרנסתו, שהוא מסרב לאכל ועלול למות חלילה, ובעקבותיו תקפח פרנסתו. התענין הרבי ושאל את העגלון: "וכיצד נוהג אתה בעצמך באכילתך?" השיב הלה ואמר: "נוהג אני בדרך של עגלונים, בבקר נוטל אני ידים ובערב בטנם אשכב לישן - מברך אני ברפת המזון. ובמשך כל-היום חוטף אני מדי פעם דבר מאכל". אמר לו הרבי: "אכן נודע הדבר! מפיו שאתה אוכל בבהמה, רוצה סוסך לאכל כבן-אדם, אכל אפוא כבן-אדם ואז יסכים סוסך לאכל את-התבן בבהמה..." (מוסר ה')

רבי חיים סינני היה מתאבל כל-ימיו על חרבן ירושלים והגלות הפורה, ובעקבותיה נפר צערו ויגונו בתפלה ובברכת המזון. בכל אימת שהזכירה ירושלים התרחבה, היה רבי חיים נותן פרקן לרגשותיו ולצערו, והיה מצטער בצער רב על שכינתא בגלותא. אחד ממקורביו העיד, שלא פעם כאשר היה מגיע במלים "רחם ה' אלקינו על-ישראל עמך ועל-ירושלים עירך", היה מתנן קולי בבכי ומבטא את-המלים בגנון עצוב פולח לבבות, ובעיניו בצבצו דמעות של-ממש. (לקראת הגאולה)

אל רבי מרדכי מטשרנוביל, הגיע פעם אדם אחד שהרשיע בימיו ועבר כמעט על-התורה כלה, ועכשו נשפר לבו בקרבו ובקש לעשות תשובה אמתית ולשוב לקונו באמת ובתמים. בהכנסו אלי-הצדיק, הגיש לו פתקה בה כתב את-פל-עונותיו, ובקש לקבל סדר תשובה. נאנח הרבי לשמע העונות הקשים שאותו אדם עבר וצער את הקב"ה, ולבסוף נענה ואמר: "אני כבר זקנתי ושבתי מלקבל עלי בעל-תשובה כזה לתקנו, ולכן אי-עצב לנסע אל רבי ישראל מרוז'ין, שהוא צעיר ממוני והוא יוכל להורות לך דרך תשובה". נסע האיש לרוז'ין, והצדיק יעץ לו שיעתה ואילו יביט על-פל-דבר שבקדשה בתוך הסדור, ויאמר את-כל-התפלות, ברכות, ברפת המזון ואפלו ברכת אשר יצר, וזקא מותו סדור ולא יאמר בעל-פה, ובעת שישוב בסמוך לשלחנו יביט רק על פניו. עשה האיש כדבריו, ולאחר תקופה מסוימת התהפף לבו והפך לבעל מזרקה. (חדוות החיים)

אחת המדות אותן הדגישו בקלם, היתה מדת מנוחת הנפש גם במצבים קשים. הדבר היה נפר ברבי יעקב קמינצקי ראש ישיבת "תורה ודעת" וחניו בית קלם, והוא הצטן במדה זו במיוחד. גם כאשר היה שקוע בהכנת שיעור עמוק בעבור התלמידים המתקדמים בישיבה, היה נראה כלפי חוץ כאלו הוא יהודי היושב בבית הכנסת ומעין בספר בין מנחה למעריב. כאשר היה מברך ברפת המזון או ברכה אחרת, היה מבטא אותה בדיקנות ובבהירות רבה, עד שתארה בפי אחד מתלמידיו "כאלו נצב אחר כל מלה ומלה תמרור יעצר". פעם אחת, המתין תלמיד חכם חשוב אחד, ששמש כראש כולל הקהלה של שיקגו, עד שרבי יעקב יסים לברך ברפת המזון. כשסיים, פנה לעברו רבי יעקב ואמר לו כי הוא נחפז ואץ לדרך לענין חשוב מאד, אף למרות שהזמן היה קצר וציאתו מן-הבית היתה חשובה מאד, לא השפיעה עבדה זו כמלא נימה על האופן שברך. (תולדותיו)

איש אחד הגיע פעם אל ה"ישמח ישראל" מאלכסנדר, והתאונן בפניו על בנו שאינו מברך על-מזונו, וכל מאמציו לחנכו בכך עולים בתוהו. נענה הרבי ואמר: "שמע לעצתי, והתחל אתה לברך בקול ובכונה, ואז גם בנו יעשה כמוך". (בישויים חכמה)

ממלכה

על-שלחנו של החת"ם סופר, התארח פעם עוזר ארח אחד, עני וחסר-כל. בתם הסעדה, בבדו החת"ם סופר לברך בזמון, והפליג בשבח ברפת המזון בזמון ששונה ארבעים זהובים כסף, עשרה זהובים כנגד כל-ברכה. חיד האורח האביון, ואמר לאחד מבניו של החת"ם סופר: "אלו היה אביכם מעניק לי ארבעים זהובים במקום לברך בזמון, הייתי שמח יותר". שמע החת"ם סופר את-החלישה, ומיד שלף מהארון ארבעים זהובים והעניקם לאותו עני אורח. ראה הלה את הסכום הגדול, ואמר: "עכשו יכול אני לברך בזמון..."

שאלו פעם פקח אחד: "איזו ברכה מברכים על אדם שהוא בעל גזמה, ותמיד שגורים על-לשוננו מעשים שלא היו ודברים שלא נבראו? והלה השיב מיד: "שהכל נהיה בדברו..."

קמץ אחד ערך משתה לרגל ארושי בנו, ומרב קמצנותו הגיש לאורחים דברי מאפה שפבר אבד עליהם הפלח, והמסבים קלקלו את בני מעיהם מאכילה קלוקלת זו. הפטיר אחד האורחים ואמר: "על אכילת מיני מזונות אלו, יש לברך 'עלי-המחיה ועל-הקלקלה'..."

אל רבי פינחס הלוי הורביץ, בעל הפלא"ה, הגיע אדם ושאלו: "רבי, הזדמן לידי לרכש את הספר הקדמון והנדיר, ספר 'הקנה', אוילם אין בידי אלא מעט מעות אותם יעדתי לרכישת מאכלי שבת, ואיני יודע במה לבחור". אמר לו רבי פינחס: "שמע לעצתי ולך לקנות את צרכי השבת, שכן כבר למדנו שאין מסיחין בשעת הסעדה, שמא יקדים קנה לושט, נמצא אפוא שהושט בעל המזון, קודם לקנה..."